

Matematika ve středověké Evropě

Martina Bečvářová
Středověké knihovny

In: Jindřich Bečvář (editor): Matematika ve středověké Evropě. (Czech). Praha: Prometheus, 2001.
pp. 140–149.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/401785>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

Knihomol

(S. Brant: *Das Narrenschiff*, Basel, 1494)

STŘEDOVĚKÉ KNIHOVNY

MARTINA BEČVÁŘOVÁ

Knihovny raného středověku se zasloužily o zachování pozůstatků starověkého písemnictví, staly se tichými strážkyněmi literárního odkazu minulosti, i když byly po všech stránkách daleko skromnější než soukromé a veřejné knihovny pozdně římského císařství. Vznikaly při kláštorech a katedrálách často v souvislosti s příslušnou klášterní či katedrální školou. Shromažďovaly anticou literaturu a raně křesťanské spisy, bývaly spojovány s písařskými dílnami. Měly dlouhou dobu spíše soukromý charakter, neboť je využívali hlavně mniši.

Poznamenejme, že v pozdní římské době došlo k výrazné změně vzhledu knihy. Během třetího, čtvrtého a pátého století byla tradiční forma svitku, která byla používána po celý starověk, nahrazena praktičtějším kodexem, který lépe vyhovoval bohoslužebným účelům.¹ Došlo i ke změně materiálu; papyrus, na který se psalo již ve starém Egyptě, byl postupně nahrazován pergamenem. Přechod od papýrového svitku k pergamenovému kodexu ovlivnil i způsob čtení a psaní textů, vzhled knih i knihoven.

1. Církevní knihovny.

První středověké knihovny vznikaly při benediktinských kláštorech a biskupských sídlech. Významnou roli při jejich vzniku a rozvoji sehrála benediktinská řehole, která pokládala čtení Bible a náboženské literatury za užitečnou a přínosnou práci. Knižní fondy vznikaly a rostly díky darům, odkazům, válečným kořistím, ale i pilným opisováním.

Jedna z prvních středověkých knihoven byla založena kolem roku 540 Cassiodorem v klášteře Vivarium v italské Kalábrii. Cassiodorus, původně bohatý státní úředník, odešel do tohoto benediktinského kláštera, který pomáhal založit, a patrně sebou přinesl svou osobní knihovnu obsahující náboženské i světské knihy a položil tak základ budoucí velkolepé knihovny. Svými promyšlenými podněty nastínil široký program, který usiloval o ochranu kulturního dědictví. Prosazoval význam duchovní práce a péče o knihy, studium a opisování antické i křesťanské literatury. Jeho zásluhou se knihovna stala nedílnou součástí kláštera a brzy získala velkou proslulost. Koncem 6. století byla zničena barbarskými nájezdy, její malá část se dostala do Říma.

Podobný osud stihl v roce 581 i knihovnu prvního benediktinského kláštera Monte Cassino, kterou zničily loupeživé hordy Langobardů. I z ní byly největší skvosty zachráněny, mniši je přenesli do Říma. Tak byl z trosek dvou benediktinských knihoven položen základ budoucí slavné a bohaté *Lateránské knihovny*, která byla v období raného křesťanství patrně nejvýznamnější knihovnou vůbec. Později byla přestěhována do Vatikánu.

¹ S výjimkou některých hebrejských textů.

Vývoj prvních knihoven neprobíhal bez otřesů, knihovny byly ohrožovány neustálými nájezdy barbarů, dařilo se jim spíše v odlehlých oblastech než v centrech dění. Gramotnost v prvních stoletích středověku upadala.

Myšlenka budování knihoven se v průběhu šestého a na počátku sedmého století rozšířila z Itálie do okolních zemí, které byly původně pod správou Říma a nyní se nacházely pod správou církve, místních králů či knížat. Například Řehoř z Tours (539–595) budoval knihovny na dvorech franckých vládců a ve franckých klášterech, Isidor Sevillský shromažďoval knihy a vytvářel knihovny v oblasti tzv. vizigótské správy, která však byla v 8. století zničena vpádem Arabů.

V sedmém a osmém století získaly velký význam a vliv především irské klášterní knihovny, které stály do jisté míry stranou od válečných problémů jižní a západní Evropy. K nejvýznamnějším irským klášterům patřily Clonard (založen asi r. 444) a Finians (založen asi r. 525), které se staly centry vzdělanosti, umění, řemesel, obchodu i misí. Irská misie měla vliv v Anglii, Francii, Německu, ale i v Itálii; nejstarší anglické kláštery (Jona, Lindisfarne, Canterbury, Malmesbury, Wearmouth-Jarrow) i některé proslulé kláštery kontinentální (Bobbio, Luxeil) byly založeny irskými mnichy nebo vznikly na základě jejich přímého vlivu. Tak začala renesance západoevropských knihoven a skriptorií. Knihy byly půjčovány ke studiu i přepisu, byly vyměňovány a opisovány pro další zájemce. Irské knižní sbírky obsahovaly křesťanskou i antickou literaturu. V devátém a desátém století však utrpěly velké ztráty při nájezdech Vikingů; k jejich obnově došlo až v jedenáctém století.

Při stavbě kostelů a klášterů se původně nepamatovalo na zvláštní místnosti, kde by byly knihy uloženy. Stačila pro ně prostá truhla, skříň, nika, výklenek v blízkosti oltáře nebo kněžiště apod. V klášterech byly knihy často rozptýleny po celách mnichů a teprve později, když jejich počet narůstal, byly soustřeďovány do jedné místnosti, která byla obvykle v prvním patře v blízkosti chóru, nad sakristií nebo skriptoriumem.

Knihy patřily spolu s církevním zlatem k drahocennému klášternímu majetku. Staral se o ně knihovník (*armarius, custos, provisor, curator, repositor, bibliothecarius, praefectus bibliothecar, librarius*); chránil je před vlhkem, požárem, poškozením a odcizením, vypracovával inventář, registroval výpůjčky, zcela výjimečně knihy půjčoval mimo klášter.

V pozdějších dobách byly knihy ukládány do polic nebo velkých kovových truhel. Nejčastěji studované knihy byly ukládány do volných polic nebo skříní ve vodorovné poloze tak, aby bylo vidět přední desku, která bývala nákladně zdobena.² V některých klášterech a katedrálách (např. katedrála v Herefordu) se zachovaly obrovské transportní truhly, které umožňovaly přenášení knih uvnitř objektu v případě požáru, napadení apod.

V období raného středověku nebyly knihy jištěny před odcizením, neboť je studovali obvykle jen mniši. Teprve s rozvojem škol bylo nutno knihy chrá-

² Nejstarší vyobrazení klášterní knihovny se nachází v Codexu Amiatinus I. uloženém v knihovně Medicea-Laurenziana ve Florencii (snad jde o knihovnu kláštera Vivarium). Zajímavé znázornění skříně na knihy je např. na mozaice v mauzoleu Gally Placidie v Ravenně.

nit především před nenechavci a překupníky. Proto byly knihy připoutávány k lavicím nebo regálům velkými řetězy, které byly z jedné strany zapojeny do kování ve vazbě a druhým koncem připoutány k zámku na pultu či polici. Od té doby rozlišujeme dva základní typy knihoven. Knihovny pultové s lavicemi, na kterých byly položeny připoutané knihy, které se nedaly přenášet; při studiu se sedělo na vyhraženém místě. Druhým typem byly knihovny s regály, na kterých byly knihy připevněny dlouhými řetězy tak, aby knihu bylo možno vyjmout z regálu a přemístit na pult. Pulty bývaly ve výši dolní police, studovalo se vstoje.³

V pozdější době, kdy již knih bylo více, existovaly kromě studijní místnosti i depozitáře nebo uzavřené a pečlivě chráněné prostory, kam se ukládaly cenné rukopisy, kroniky a knihy.

Středověké církevní knihovny bývaly i v dobách svého rozkvětu z dnešního pohledu velmi skromné. Největší benediktinské knihovny měly v devátém a desátém století jen několik set svazků. Nebyly monotematické, kromě liturgických kodexů obsahovaly i hagiografii, teologické traktáty, exegeze, homiletiku, knihy historické, školní příručky (zejména spisy gramatické, rétorické a aritmetické), poezii apod. Proslulé bohatě diferencované knihovní fondy měly např. klášter sv. Martina v Tours, kláštery ve Fuldě a Bobbiu, katedrální knihovny v Yorku a Remeši.

Nedílnou součástí klášterních knihoven byly i písařské a iluminátorské dílny, kde byly knihy opisovány a ilustrovány. V Evropě se psalo na drahý pergamen, knihy byly bohatě zdobené, byly proto drahé a vzácné. Na přelomu prvního a druhého tisíciletí se začal objevovat papír, ve větší míře se vyráběl od 12. století ve Španělsku a Itálii, teprve ve 14. a 15. století však došlo ke zlevnění jeho výroby. Objev knihtisku v polovině 15. století přinesl obrovské možnosti pro šíření knih, vzdělanosti a rychlou výměnu informací.

Poznamenejme, že některé kláštery ukládaly každému mnichu za povinnost přečíst za rok jednu knihu.

Knihy se vracely v druhý postní den; mniši se shromáždili v kapitule a každý byl vyvolán jménem. Vstal, odevzdal knihu a v případě, že ji nestačil přečíst, měl za povinnost „omluvit se pro nedostatek píle“. Čtení bylo individuální, ale v zimě, kdy bylo třeba topit, se bratři shromažďovali v kapitulním sále a četli při světle svíček. ([Sp], str. 92)

Od jedenáctého století ztrácely klášterní knihovny postupně svůj význam, neboť se začala rozšiřovat síť škol, vznikaly první univerzity, specializované překladatelské dílny (Toledo, Cordoba, Granada apod.), byly zakládány univerzitní, městské a šlechtické knihovny.⁴

V 15. století byla zásluhou Mikuláše V. (papežem 1447–1455) a Sixta IV. (papežem 1471–1484) bohatě rozšířena Vatikánská knihovna, dnes knihovna

³ Knihovna s lavicemi se nalézají např. v Zutphen v Holandsku a v Lincolnu v Anglii (kapitulní knihovna z let 1420–1430). Knihovna s regály se zachovala v katedrální knihovně v Herefordu v Anglii.

⁴ O univerzitních knihovnách bude pojednáno v kapitole *Středověké univerzity*.

s nejbohatší sbírkou středověkých kodexů. Tato soukromá papežská knihovna měla v té době veřejnou část s typickými knihami na řetězech a část neveřejnou s vzácnými, ale i zakázanými knihami a rukopisy ve skříních a truhlách.⁵

Středověký pisař u pultu
(dřevořez, Paříž, 1526)

2. Šlechtické knihovny.

Církevní knihovny nebyly jedinými knihovnami středověku.

V 6. století vydržovali panovníci v Itálii a ve Španělsku v duchu antických tradic při svých dvorech umělce a učence, shromažďovali knihy a další umělecké předměty. Ač mnohdy neuměli ani číst ani psát, snažili se ukazovat, že nejsou

⁵ Podrobněji viz např. *I musei vaticani*, Monumenti, Musei e Gallerie Pontificie, Firenze, 1978, str. 19–20.

barbary, že jsou ochránci vědy, umění a víry. Postupem času, jak upadala vzdělanost, upadal i zájem o knihy. K obrodě došlo až na přelomu osmého a devátého století za vlády Karla Velikého (nar. 742, od r. 768 francým králem, císařem 800–814), který založil v Cáchách vlastní *dvorskou knihovnu*. Měla se účastnit velkolepé školské reformy a soustřeďovat nejlepší díla antických i současných učenců, zejména biblické a liturgické texty, kázání, latinskou prózu i poezii, germánské a francké písně, právnícké a lékařské kodexy a homiliáře v národních jazycích. Tato knihovna se stala velkolepým centrem tehdejší kultury. Díky nejrozličnějším darům se zde objevily i takové skvosty jako *Sakramentář* Řehoře I., sborník církevního práva Dionysio-Hadriana, rukopis *Regule* Benedikta z Nursie a další významná díla. Vliv této knihovny byl obrovský, projevil se jak v západní, tak jižní Evropě, zejména v oblasti Francie, Bodamského jezera, Horního Rýna, Hesenska, Saska, Švýcarska i Anglie (kláštery Fleury, Corbie, St. Denis, Reichenau, Murbach, Weissenburg, Fulda, Hersfeld, Corvey, Ochsenhausen, St. Gallen aj.; biskupská sídla Kolín nad Rýnem, Mohuč, Trevír, Würzburg, Kostnice aj.). Ve francké říši nastal v té době velký rozvoj písemnictví, v karolínských skriptoriích došlo ke kodifikaci jednotné spisovné latiny a k vytvoření nového jednoduchého písma, tzv. karolínské minuskule.

Po smrti Karla Velikého byla jeho knihovna doplňována franckými králi Ludvíkem I. Pobožným (nar. 778, císařem 813–840) a Karlem II. Holým (nar. 823, císařem 843–877). Zejména na dvoře posledně jmenovaného žily vynikající osobnosti, např. Jan Scotus Eriugena, arcibiskup Hinkmar a bibliotékař Hilduin, opat ze St. Omer, které se zasloužily o rozvoj knihoven. Na objednávku byly pořizovány opisy děl chovaných v nejvýznamnějších tehdejších středověkých střediscích vzdělanosti a kultury (Tours, St. Denis, Corbie, Flery aj.).

Z kusých a strohých zpráv z doby raného středověku víme o soukromé knihovně markraběte Eberharda z Friaul, který roku 863 odkázal 55 rukopisů svým osmi dětem, i o soukromé knihovně burgundského hraběte Eccarda, který v roce 867 odkázal své knihy klášterům a biskupům své země.

Od 13. století postupně vzrůstal zájem panovníků a šlechty o bibliofilii, sbírání rukopisů a knih se stalo módou, soukromé knihovny byly reprezentativním majetkem jako umělecké sbírky a zlato. O prvních knihovnách tohoto typu lze hovořit v souvislosti s normanským dvorem v Palermu za vlády osvíceného Fridricha II. Hohenstaufa (nar. 1194, vládl 1215–1250), který byl velkým milovníkem literatury a umění. Je možné, že z jeho sbírky pocházejí řecké rukopisy, které jsou dnes ve Vatikánské knihovně.

Ve Francii se bibliofilie stala zálibou samotných králů. Soukromé knihovny se dědily, pozvolna rostl základ pozdější tzv. *Královské knihovny*. Prvním velkým sběratelem byl Ludvík IX. Svatý (nar. 1214, vládl 1235–1270), pod jehož vlivem se řada jeho následníků stala vášnivými sběrateli knih. Za zakladatele královské sbírky a velkého mecenáše je považován Karel V. Moudrý (nar. 1337, vládl 1364–1380), věhlas jeho knihovny upevnil jeho syn Karel VI. (nar. 1368, vládl 1380–1422). Skvostné knihovny měli i bratři Karla V.; bohatou knihovnu měl zejména vévoda Jean de Berry (?–1416), mohla soupeřit se sbírkou rukopisů samotného krále. Další krásné knihovny měli Richard de Fournival (1201–1260),

burgundský vévoda Filip Dobrotivý (1419–1467) a Ludvík z Orleanu (1372–1407).

Skvosty ukořistěné v Neapoli a Pavii a některé soukromé knihovny francouzských princů spojil později Ludvík XII. (nar. 1462, vládl 1498–1515) a vytvořil tak velkou královskou knihovnu, kterou jeho nástupce František I. (nar. 1494, vládl 1515–1547) přenesl roku 1544 do Fontainebleau.

V Anglii nebylo sběratelství knih tak oblíbené a rozšířené jako ve Francii. Mezi milovníky knih patřili hlavně synové krále Jindřicha IV. (nar. 1367, vládl 1399–1413) a zejména biskup Richard de Burry (1287–1345), který se ve svém spise *Philobiblon* vyznal z lásky ke knihám, obdivu k jejich morální a kulturní hodnotě a vyzval k jejich obraně. V sedmé kapitole napsal:

Nejuznešenější Pane, otče a příteli míru! Rozptyl národy žádostivé válek, které škodí knihám víc než morové rány lidem, neboť jsou to nesmyslné války, které rozpoutávají zběsilé útoky protivníků, a nepoužívajíce kormidla rozumu rozbíjejí bezohledně schránky moudrosti. Věru, ani bychom nestačili dosti naříkati nad všemi knihami, které v různých končinách světa byly válkami zničeny. Nekonečné jsou škody, které ve válečných dobách byly způsobeny knihám. Poněvadž je nemůžeme všechny vypočítat, vraťme se k prosbě, kterou jsme započali pokorně prosíce, aby vládce i ochránce nebes a země upevnil mír, odstranil války a svou milostí přivodil pokojné časy. ([Kn], str. 45)

Richard de Burry svůj obdiv a úctu ke knihám vyjádřil velmi výmluvně:

Nikdo by nemohl cenu knih vyjádřit v jiné hodnotě. Neboť to, co nám poskytují, nekonečně přesahuje rozkoš, již nám dává moc, víno nebo ženy. Boethius jim připisuje trojí hodnotu: hodnotu myšlenek, slov a písmá. Skutečně tyto tři hodnoty jsou v knize nejlépe sloučeny. Působí na lidské smysly: zrak a sluch. Zvuk slova sám může zaniknout, některé myšlenky mohou zůstat nedostupné. Jen kniha stále prostředkuje moudrost a poznání. Branou očí tu myšlenky předstupují před trůn rozumu a vrývají se do paměti ... ([Kn], str. 44)

Němečtí panovníci, snad s výjimkou Wittelsbachů, až do 15. století o knihy větší zájem neprojevovali. Soukromé knihovní sbírky německých učených kleriků a laiků⁶ nevynikaly příliš bohatstvím ani uměleckou úrovní kodexů, odrážely však osobnost sběratele, jeho zájmy, možnosti i postavení. Často se po smrti zakladatele rozpadaly nebo se stávaly součástí jiných větších knižních celků. O jejich obsahu se dozvídáme většinou nepřímo z dochovaných katalogů.

Zájem o knihy projevovali u nás již poslední Přemyslovci, hlavně Přemysl Otakar II. (nar. 1233, č. králem 1253–1278) a Václav II. (nar. 1271, č. králem 1283–1305). Prvním skutečným milovníkem knih mezi našimi panovníky však byl až Karel IV. (nar. 1316, č. králem 1346–1378, od r. 1355 římským císařem), který kupoval rukopisy a knihy, podporoval knižní produkci, zakládání knihoven a navíc byl sám literárně činný. Je škoda, že se nedochovala jeho soukromá knihovna. Lásku ke knihám projevoval i jeho syn Václav IV. (nar. 1361, č. králem 1378–1419, římským císařem 1378–1400), z jehož příkazu vznikaly skvostné kodexy.

⁶ Mezi nejznámější osobnosti patřil např. Hugo z Trimbergu (1233–1313).

Na konci středověku dosáhly největšího rozkvětu knihovny v Itálii, kde byl pod vlivem humanismu renesanční Itálie vyzdvížen význam knihy, povzbuzeno knižní umění i sběratelství. Výrazný impuls ke koncepčnímu budování knihoven dali Francesco Petrarca (1304–1374), Giovanni Boccaccio (1313–1375), Coluccio Salutati (1331–1406) a Poggio Bracciolini (1380–1459), kteří jako první překonali nekritické sběratelství a začali budovat promyšlené knižní celky.

Pozoruhodnou postavou italského sběratelství byl urbinský vévoda Federico da Montefeltro (1422–1482), který si prý platil na různých místech 30 až 40 písařů; ti mu opisovali díla antických autorů, která nemohl získat koupí. Za jeho vlády vznikla v Urbinu obrovská knihovna. Její knihovníci pořídili nejenom katalog této knihovny, ale i katalogy tehdejších předních evropských knihoven. Vévoda byl prozíravým sběratelem; založil i oddělení „moderních autorů“, ve kterém shromažďoval spisy svých současníků.

Budování knihoven se věnoval i bohatý a vědě přející florentský rod Medici. Cosimo Starší (1389–1464) pod vlivem odkazu svého rádce Niccolo Niccoli (1363–1437), velkého znalce rukopisů, zřídil roku 1441 slavnou knihovnu *Biblioteca Marciana* v chrámu sv. Marka. Krátce před smrtí totiž Niccolo Niccoli odkázal svých 800 spisů k veřejnému používání. Architekt Michelozzo Michelozzi (1396–1472) vybudoval velkolepý knihovní sál, který se uchoval do současnosti. V prosvětleném prostoru rozděleném dvěma řadami iónských sloupů bylo na 32 pultech uloženo 400 knih Niccolioho sbírky. Cosimo nechal na vlastní náklady vytvořit její katalog a pečoval i o růst tohoto fondu. Florentská *Biblioteca Marciana* se stala první veřejnou knihovnou; byla též označována jako *Medicea publica*. Domácí knihovna rodu Medici byla uložena v katedrále sv. Lorenza; za vlády Cosima Staršího však byla ještě velmi skromná.⁷ Cosimův vnuk Lorenzo il Magnifico (1449–1492) je považován za zakladatele druhé florentské knihovny zvané *Biblioteca Medicea Laurenziana*; vznikla právě rozšířením rodové domácí knihovny. Pro ni byla roku 1524 dle návrhů Michelangela Buonarottiho (1475–1564) zahájena stavba nové knihovny, byla však dokončena až roku 1571.⁸

Své knihovny budovaly v Itálii i rody Viscontiů, Sforzů, Este, Gonzagů, Malatestiů atd. Např. Malatestiové nechali vybudovat v Ceseně rozsáhlý knihovní sál, který byl dokončen v roce 1452 a zachoval se dodnes. Pozoruhodné je, že pro knihovnu určili stálý roční rozpočet 300 zlatých k rozmnožování fondu a placení stálého knihovníka. Knihovna Malatestiů je známa pod názvem *Biblioteca Malatestiana*.

Budování knihoven v renesanční Itálii výrazně ovlivnilo i ostatní evropské země. Velkolepou knihovnu nechal vytvořit uherský král Matyáš Korvín Hunyady (nar. 1443, vládl 1458–1490); sídlila v Bude a vešla do historie pod názvem *Bibliotheca Corvina*. Velmi rychle se rozrůstala, její fond brzy dosáhl 3000 rukopisů, z nichž se však vlivem válek zachovalo jen nepatrné množství.

⁷ V roce 1418 obsahovala jen 70 rukopisů, v roce 1456 již 158 rukopisů. Více viz [CHP], str. 43.

⁸ Obě knihovny jsou popsány a vyobrazeny např. v průvodci K. Zimmermanns: *Florenz*, DuMont Buchverlag, Köln, 1990, str. 250–252, 285, obr. 86, 99.

Dřevořez z titulní strany spisu M. J. Husa
Sepsání toto o šesti bludích, Litomyšl, 1510

3. Městské knihovny.

Městské knihovny byly zakládány bohatými městy nejprve ve Francii, Itálii, Španělsku a Německu. Nejčastěji rostly díky darům a odkazům bohatých církevních hodnostářů a měšťanů.⁹

Obsahovaly hlavně právní a lékařské kodexy, kroniky města, městské listiny apod., sloužily jako pomůcka při správě města a soudních sporech. Na radnici mívaly svoji vlastní nevelkou místnost vybavenou skříněmi nebo truhlami. V Čechách patřila k nejlepším knihovna Starého Města pražského.¹⁰

LITERATURA

- [CHP] Cejpek J., Hlaváček I., Kneidl P., *Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích a vybrané kapitoly z obecných dějin*, Univerzita Karlova, Karolinum, Praha, 1996.
- [Da] Dawson Ch., *Krise západní vzdělanosti*, SPN, Praha, 1992.
- [Go] Le Goff J., *Intelektuálové ve středověku*, Univerzita Karlova, Karolinum, Praha, 1999.
- [Ka] Kapr A., *Johannes Guttenberg. Persönlichkeit und Leistung*, Urania-Verlag, Leipzig, Jena, Berlin, 1988, 2. vyd.
- [Kn] Kneidl P., *Z historie evropské knihy*, Svoboda, Praha, 1989.
- [Sp] Spunar P. a kol., *Kultura středověku*, Academia, Praha, 1995.
- [St] van Steenberghen F., *Dějiny středověké filosofie*, TRS, Praha, 1990.

⁹ Například roku 1468 daroval kardinál Bessarion (1403–1472) soubor 746 latinských a řeckých rukopisů kostelu sv. Marka v Benátkách. Knihovna v letech 1536–1553 získala vlastní budovu a stala se jednou z nejproslulejších městských renesančních knihoven.

¹⁰ O knihovně Starého Města pražského viz např. W. W. Tomek *Dějepis města Prahy*, díl VIII, Praha, 1891, str. 444. O knihovnách v Praze obecně viz díl II, Praha, 1871, str. 414.